

A POSTA MEGHONOSÍTÁSA HAZÁNKBAN.

Irta : MIAVECZ LÁSZLÓ.

A XVI. század elejéig hazánkban, mint másutt is, a postát a többé-kevésbé szervezett futárintézmény pótolta. A futárok leginkább az uralkodók szolgálatában állottak és lóháton továbbították az eleinte szóbelileg, később írásban nyert tudósításokat. Utközben lovakat váltottak, de mivel a futárnak is — kit rendszerint sohasem váltottak föl — pihennie kellett, lovak sem állottak mindig haladéktalanul rendelkezésére: a gyors hírvitel sok akadályba ütközött s a futárintézmény, különösen nagy kiterjedésű országokban, az igényeknek többé meg nem felelt.

Az első postát Taxis Roger állította föl 1451-ben Bécestől Felső-Olaszország felé s példáját másutt is követték. De ezek csak *hádi posták* voltak, mindaddig, míg I. Miksa német császár 1516-ban Taxis Ferencznek engedélyt adott arra, hogy ilyen postát *állandóan* rendezzen be, az egész intézményt a Taxis családnak hűbérbe adván, annak összes terhével és jövedelmével együtt.

Taxis a postaintézményt haladéktalanul életbe léptette. Rendes járatu lovaspostákat s a nagyobb városokban a levelek fel- és leadására postamesterségeket állított. Az érkezési és indulási idő minden helyen pontosan meg lőn határozva, s az állandó állomásokon a szükséges ló- és lovasváltás hasonlíthatatlanul gyorsabban bonyolítottat le. Taxis postája a Habsburgok óriási birodalmaiban Bécestől Brüsszelig, másrészt Tyrolon át Rómáig már évek óta kitünő sikerrel működött, midőn 1526-ban Magyarország is a Habsburgház uralma alá került.

I. Ferdinándnak mint magyar királynak legelső teendői közé tartozott, hogy a Németországban hasznosnak bizonyult postát Magyarországon is meghonosítsa. Bizonyosság erre egy I. Ferdinánd királyhoz 1528. május 19-én Budán kelt folyamodvány, melyben a *Budától-Bécsig* felállított posták¹⁾, őt, mint Magyarország és Csehország királyát arra

¹⁾ „Pauperi et fideles Postae de Buda usque ad Viennam.“ Bécsi cs. és kir. udvari levéltár.

kéri, hogy rendes megállapított fizetésüket, ha nem is előlegesen, de legalább minden hó leteltével szolgáltatassa ki, különben kénytelenek volnának lovaikat eladni.

Buda és Bécs között tehát már 1528-ban rendes posta működött, melynek alkalmazottai a királyi kincstárból rendes havi fizetést huztak, a miből lovaikat eltartották. Ezek azonban aligha lehettek még magyarok, miután folyamodványukban különösen kiemelik, hogy a „magyar és a kincstartó urak“ (Domini Hungari ac Thesaurarii) szóval eleget biztatják őket, de nem fizetnek. De fontosabb az, hogy egyenesen a király szolgálatára voltak felfogadva, és minden hűbér-ur vagy más közbejötte nélkül egyenesen a király saját kezeihez intézik folyamodványukat.

Ez a legrégebb okirat, melyet a tulajdonképeni magyarországi posta történetére nézve ismerünk.

Meddig állott fönn ezen postavonal, nem tudni; de valószínű hogy miután a király, megkoronáztatása után, csakhamar elhagyta Budát s azt székhelyévé tulajdonképen soha sem is tehetette; a főök a kir. posta föntartására megszűnt s az idézett folyamodvány, valószínűleg e postavonal megszűnésének kezdetét jelzi.

Az akkori mozgalmas és háborus idők hazánkban, egy rendszeresen működő posta meghonosodására nem is lehettek kedvezőek. Nem úgy mint Németországon, hol a posta akadálytalanul működött és működését Bécsen át Magyarországra is kiterjeszté, de csak Pozsonyig. Bécs és Pozsony között már 1530 óta szakadatlanul és pontosan jár a posta. Pozsonyon tul azonban csakhamar a régi futár-intézményhez tértek vissza. A királynak Magyarországra szóló leveleit, a posta Pozsonyig hozta az ottani magyar kir. kamarának, mely azután maga intézkedett, hogy azokat saját embereivel rendeltetési helyökre jutassa. Így például az 1549 június 27-én kelt leiratával¹⁾ a király utasítja a pozsonyi kamarát, hogy „mihelyt a jelen leiratot megkapja, a csatolt leveleket, melyek György barát nagyvárad püspöknek és Salm gróf főkapitánynak szólnak, azonnal és minden haladék nélkül s minden másnak megelőzésével, éjjel-nappal olyan embere által küldje el, a ki aztán György barátnak arra adott válaszát is vissza tudná hozni. Azon leveleket pedig, melyek Nádasdy Tamás grófnak és Bornemisza Pálnak szólnak, szintén csakhamar küldje el az illetőknek saját embere által“ stb.

A kamarának ezen emberei „posta“ nevet viseltek, így Gányi Ferencz „az nemes kamara postája“, Poch János „posta Camerae“ stb.,

¹⁾ Országos levéltár: Benigna resolutio 1549. jun. 27. Ezenfelül lásd még: Benigna resolutio 1549. 24 martii, 1551. 25 julii, 31 julii stb.

sőt volt egy család, mely magát egyenesen Postának nevezte, kik pl. Posta Mihály, ennek fia Posta Márton és Posta György a kamaránál, valósággal postaszolgálatot végeztek, a miről az Orsz. Levéltárban¹⁾ s a nemz. muzeumban fönmaradt folyamodványaik, nyugták és más ügyesbajos irataik tanuskodnak. Ezen posták qualificációjára némi világot vét egy levél, melyben Horváth István ilyen postaságra ajánlkozik. „Mivel Posta György halála után — ugymond — más postának az nemes kamarára kellétik beállni, módom lévén az dologban, mind lovakból, mind pedig az szolgálatból . . . méltóztassék engemet erre az postaságra befogadni. Én *diákos ember* is vagyok, akarok kedvesen és kellemesen ezen tisztnben eljárni és nagyságtoknak és kegyelmeteknek mindenben engedelmesen szolgálni“.²⁾ Ugyanilyen posta működött később a szepesi kamara területén is.

Rajtok kívül azonban voltak *még állandó, helyhez kötött posták* is. Ilyenek például azok, kik a király és Nádasdy Tamás nádor levelezését közvetítették. Ezeknek levelei, hazánkknak eddig ismert legrégeb, magyar nyelven írott postatörténelmi emlékei. Így például „Német Filip hadnagy, a czenki, boltersdorffi (Waltersdorf=Csölle) és bodonheli posta“ 1555. szeptember 26-ról „Nádasdy Tamásnak Magyarország nádorispánjának“³⁾ ezeket írja: „Megértettem, hogy az bodonheli postalovamat Németországban Boltersdorfba felvigyem és az pápóczi postát esmég Czenkre. Ezt megeselekedtem mint N. énnekem parancsolt, de azért kérem N. mint kegyelmes uramat, hogy írja meg az kamarásoknak, Bodonhel sem lehet posta nélkül, mert minduntalan küldnek levelet Bécsből Török Ferencz és Csóron János uramnak, egyebeknek is; esmég Pápáról küldenek Bodonhelre, azért nem lehet posta nélkül. Ekkoráig az ország fizetett, kik az györi és pápai huszároknak fizetnek . . . Többet nem adnak egy-egy postámra 8 magyar forintnál, egyebütt mindeneknek 17 rhénes forintot adnak stb.“ Tehát ezen állandó postákat is a magyar kamara szervezte, irányította és fizette. Egy posta több helyen is tartott lovakat, melyeket csak bizonyos irányban tartozott küldeni, de a nádor rendeletére rendkívüli esetekben másfelé is küldhette.

A levelet a cím-állomáson tul is szokták vinni, így az egyik levél czime így szól: „Ezen levél adassék az Nagyságos Nádasdy Tamásnak Magyarország nádorispánjának nekem Kegyelmes, Nagyságos Uramnak. *Sárvár vel ubi fuerit*“, vagyis a hol található lesz.

Ezen posták eleinte hadi czélokra állitattak fel, később több-

1) U. o. Pozsonyi kamarához írott levelek. H. csomó.

2) U. o. A pozsonyi kamarához írott levelek kelet nélkül. H. csomó.

3) U. o. Nádasdy-levéltár.

kevesebb sikerrel állandósítottak. A postavonalak közül már eleinte mind fontossága, mind aránylag állandósága által, keltő vált ki. Az egyik, mely Pozsonyból kiindulva a Kárpátok tövében Lőcséig és Eperjesig terjedt, ennek végpontjai *Pozsony* és *Eperjes* voltak. Ebből keletkezett az első állandóan szervezett posta Magyarországon. A másik vonal, melynek az előbbivel nem volt közvetlen postai összeköttetése, kiindult *Kassáról* és Nagyvárad, Tasnád felé húzódott, amely azután az erdélyi levelezést is közvetítette futárok által. Kiinduló pontja állandóan Kassa volt, de végpontja a zavaros és háborus idők esélyei szerint változott. Ezekre nézve felvilágosítást nyújt a felsőmagyarországi királyi jövedelmek kormányzójának Wernher Györgynek Eperjesről 1556. márczius 5-én a pozsonyi kamarához intézett latin levele,¹⁾ mely így hangzik: „Jósa posta hozott nekem tegnapelőtt Uraságtok leveleivel 2 csomag királyi levelet, melynek egyike az erdélyi püspöknek, másika Dobó István erdélyi vajdának szóllott. Ezeket azonnal elküldtem a kassai postamesternek,²⁾ a kivel a mult napokban elvégeztem, hogy a mit hozzá küldök, azt szorgalmasan továbbítsa . . . Ugyane postamestertől hallottam, hogy a leveleket mostanában biztonsággal egész *Tasnádig* lehet a postával továbbítani, de onnan Erdélybe már nem egykönnyen, csak ama tisztviselők segítségével, kiket az erdélyi püspök ott tart e célra, hacsak azóta el nem kergették őket, a mint Balassa Menyhértről hírlík, hogy ez volna szándékában“.

„Megmondtam különben ennek a postamesternek, hogy ha a posták utját még *Tasnádig* se látná eléggé biztosnak, fogadjon valami biztos embert, ki a leveleket képes legyen Erdélybe elvinni s én majd gondoskodni fogok béréről és költségéről. A posták nagy nyomorba jutottak, már hatodik hónapja vannak fizetés nélkül, a mely körülmény a dolgot még inkább megnehezíti. Jó volna, ha uraságtok — kik az ő fizetésükről gondoskodni kötelesek — ezen annyira szükséges szolgálát ne hagynák fizetés nélkül“ stb.

Ugyanezen postavonal lesz az, melyre nézve az 1556. május 9. kelt kir. leirat³⁾ Thorda Zsigmondnak a szépeességi kincstári bevételek kormányzójának meghagyja, hogy mivel „a posták *Kassától* egészen *Váradig* ott akarják hagyni helyüket, ha fizetésüket rendesen meg nem

1) U. o. Kamarai levelek 1550—1559. B. csomó.

2) A kassai postamesterről különben, ugyanezen Wernher, egy másik levelében azt írja, hogy az „valami Maria Antal de Garoncellis nevű olasz, de a latin, magyar és német nyelvben jártas, állásában magát becsületesen viselte, igen jó, szorgalmas és becsületes ember“.

U. o. Kamarai levelek 1550—1559. B. csomó.

3) Benigna Resolutio 9. Maji 1556.

kapnák, a postamesterek tehát ezentul a szepességi kincstári jövedelmekből fizettessenek.“

Tudomásunk van még egyébiránt Kassától egy másik postavonalról is, mely *Kisvárdáig* és más olyan helyekre járt a hol ő felsége serege táborozott, és a melyért a hátralékos fizetéseket 1560-ban már Paar Péter fizette ki Zamaria azaz San Maria Antal, kassai postamesternek¹⁾ a király-utólagos utalványára.

Volt tehát több postavonal is, de nem voltak egymással összefüggésben; fizetésüket sem kapták mind egyformán s ugyanazon helyről, még az állandó posták sem.

A pozsonyi kamara²⁾ számadásából kitünik, hogy eleinte *csakis a pozsonyi* postamester járandóságát fizette, azaz: 3 ló után havonként összesen 24 rhénes forintot még pedig elég pontosan, mert ha itt-ott egy hónappal adós maradt is, azt a következő hóban pótolta; sőt 1556-ban egy tétel fordul elő, mely szerint Paar Péter pozsonyi postamester, a szolgálata fejében maradt hátralék törlesztésére egyszerre 300 magyar forintot kapott. 1557-től 1558 október 1-ig Paar Bertalan volt a pozsonyi postamester; míg 1558 október 1-től ismét Paar Péter szerepel.

A kamara számadásában 1558 okt. 1-ről e megjegyzés fordul elő: „Innentől kezdődik az általános fizetés Magyarország összes postáira nézve“; (Hic incipit universalis solutio omnium postarum per Regnum Hungariae) vagyis e naptól fogva a kamarára birták az összes magyar posták fizetését, „Fischamendtől Komáromig és Kassáig“. Az első hóra való ilyen sommás kifizetés 550 magyar forintot tett ki. Ugyanekkor kimutatást állítottak össze a posták fizetési hátralékairól³⁾ is. Ebben fel vannak sorolva a posták, hogy hány ló után és mennyi volt a követelésük, erre mennyit kaptak az udvari postamestertől (Hofpostmeister) mennyi tehát most (azaz 1558. szept. 30.) a hátralék? A postákat eszerint azelőtt részben Taxis Mátyás az udvari posta-

1) L. Paar Péter számadását 1560-ról. U. o. Lymbus XVI. század III. sorozat 9. csomó.

2) Solutio Postarum S. Caes. Reg. Mattis in Hungaria a prima die mensis Anni 1555 ex Camera hungarica usque ad primam diem Octobris 1558. facta, ab eo die, quo commissa est Camerae hungaricae solutio ipsorum, usque ad ultimam Decembris 1558. impensa, U. o. Lymbus XVI. század III. sorozat 9. csomó.

3) Vermerkt der Postpotten in Hungarn samentlich ausserhalb der posten, so weilandt Herr Mathias von Taxis Hoffpostmeister sollig selbst innegehabt. Verdienen und Zustandt von 1. Tag Apr. sechsendfünfigsten pizs zu Ende des monats Septembris des achtundfüftigsten Jarsz etc. U. o. Lymbus XVI. század III. sorozat 9. csomó.

mester is fizette, de már 1558 október elsejétől, az összes posták Paar Péter vezetése alá rendeltettek, s a kamara is az ő kezéhez szolgáltatta a posták járandóságait.

1558. okt. elseje tehát az a nevezetes időpont, midőn a magyarországi posták legnagyobb része *állandó összeköttetéshez* jutott, hovatartozásuk és fizetésük egyaránt meg lőn állapítva. Ez tulajdonképeni kezdete az állandóan szervezett magyar postai intézménynek.
